

לֵאזָן ?

(מאמר פרוגראמתי)

הירחון "ביתר" נקרא כך מפני שעלה במחשבה להכרא בשנה שבה מלאו 1800 שנה למלחמת בר-כוכבא, שנתבצר במבצר ביתר.

ואמנם, הירחון נוצר להיות מבצר ומשגב לרעיון של הציוניות השלמה בתור רעיון של גאולה ופדות.

כי לציוניות בזמננו אירע מה שאירע לחבת-ציון בשעתה. אליעזר בן-יהודה וד"ר פינסקר דברו על מדינה יהודית בת-חורים. ואולם אך שנים מועטות עברו – וחובבי-ציון נשתקעו בישוב קטן ודל, מתקיים על סיועם של נדיבים, – והרעיון הגדול שקע בבוץ.

בארצ'ל והכריזו מחדש על מדינה יהודית. וד"ר ווייצמאן דבר על "ארץ יהודה, שתהא יהודית כמו שאנגליה היא אנגלית". ואולם עברו רק חמש-עשרה שנה – והציוניות נעשתה קבולת של בנין ונמכרה בלא מחיר לגבירים, שאין להם העוז אפילו לקרוא לעצמם ציוניים.

ודאי, עכשיו הולכת ההתישבות בקצב יותר מהיר. אבל גם התפתחותם של הערביים היא מהירה יותר. וכבר ראינו בהיסטוריה הישראלית, שהיהודים בימי-נחמיה היו "עבדים על הארץ, אשר ניתנה לאבותיהם". בלא רעיון מדיני גדול יכול הדבר להקנות גם הפעם: לעשרים ושתים הגלויות של האומה הישראלית כיום תתווסף הגלות העשרים והשלישית – "גלות-עֶבֶב". היהודים ירבו ויתחזקו בארץ, אך על-ידי הכספים והמרץ והתרבות, שיכניסו לארץ-ישראל, ירבו ויעצמו הערביים יותר ויותר, – וסוף-סוף ישלימו היהודים עם מצבם בארץ בתור אומה

נסבלת על-יד האומה הערבית השלטת. ואז תצא כל עבודתנו הגדולה והכבירה לבטלה: לא יבוא הקץ להגלות – תכליתה היחידה של הציוניות. כל זה יִאָרְעַע אם לא יהא לנו "רעיון שליט", שעל-פיו באנו לארץ כדי להשיב לנו את נחלת-אבותינו ולא כדי להיות כאן "ערביים בני דת-משה" או כדי שהמדינה תהא ערבית ולנו יהא "מרכז רוחני" בתוכה, שיהא תלוי בחסדם של הערביים השליטים.

"ביתר" יִלְחַם בכל תוקף ועוז בעד רעיון שליט זה, רעיון הגאולה השלמה, רעיון המדינה העברית במובנה השלם – תהא צורת-המדינה מה שתהיה ויהיו יחסינו עם המושלמים והנוצרים בארץ הטובים ביותר.

ועוד דבר: "ביתר" יִלְחַם בעד הפרימאט (משפט-הבכורה) של הציוניות בארץ.

הדבר ברור לכל אדם חושב מחשבות, שאי-אפשר לו, לרעיון מדיני גדול, כיום בלא אידיאל חברתי. הציוניות, בתור היורשת של הרעיון המשיחי העברי, לא תצויר בלא אידיאל של חירות מדינית, של שוויון כלכלי ושל אחות-עמים. גם הרצל ב-"אלט-ניילאנד" שלו ("תל-אביב" בתרגום העברי) מתלבט ומתחבט בפתרונה של השאלה הסוציאלית על-ידי המדינה העברית העתידה. ואולם הדבר ברור גם-כן, שכיום נעשתה הציוניות במפלגות שונות טפלה לסוציאליסמוס ולדתיות. אם מר גַרְל (לא דוב, חסוֹשְלוֹם!) לוקר אמר בנאומו, שנאם בשהיִתו הראשונה בארץ-ישראל בתור חבר ההנהלה הציונית, שאם הציוניות לא תגשם כאן, בארץ, את האידיאל הסוציאליסטי, אין לה שום ערך, ואם הרב עמיאל כתב ב-"העולם" (גליון 45, שנה 1932), שאם בארץ-ישראל לא תשתמר השבת על-פי התורה והמסורה, מוטב שלא תבנה ארץ-ישראל יהודית כלל, – הרי לפנינו ציוניות קטועה, ציוניות על-תנאי, שמשפט-הבכורה יש בה לְמָה שאינו ציוניות.

זאת ועוד אחרת: בהתאמצות הנוראה, שנצרכת לְשֵׁם הגשמת רעיון גדול ומחוסר-דוגמה של העברת עם מפוזר ומפורד מאירופה ואמריקה לאסיה, ממסחר – לעבודת-אדמה ותעשייה, ומלשונות נכריות – ללשון חצי-מתה במשך אלפי-שנים, אפשר לקוות להצלחה רק אם כל הלבבות יהיו מופְּנִים לדבר אחד: לשחרור האומה בתור אומה, כלומר, לציוניות מדינית-תרבותית במובן הרחב של המלה, ואולם, אם נרצה לעשות את הציוניות כלי-שרת להגשמתו של אידיאל סוציאליסטי-קומוניסטי (הרי אין בין הסוציאליסמוס החמרני להקומוניסמוס אלא שאלת-הטכסיסים בלבד), אי-אפשר הדבר, שנצליח בהגשמתו של היעוד הלאומי העברי, הרי משה-עשר המיליונים של יהודים, שנמצאים בעולם, רק מיצוט קטן-ביחס הוא סוציאליסטי, ואי-אפשר שיתנו יהודים בורגנים כסף לפועלים כדי שהללו יִלְחֲמו בהם מלחמת-מעמדות מיד או לאחר זמן, סתירה פנימית זו אי-אפשר שתביא לידי תוצאות

טובות כמו שאי-אפשר, ש-אירגון משותף" ערבי-עברי יתקיים בצדה של תביעת עבודה עברית טהורה. "שני הפכים בנושא אחד" מהרסים תמיד את הנושא גופו. מכאן ביחוד – ולא רק מן המשבר העולמי – באה הירידה בשתי הקרנות הציוניות.

ולפיכך ילחם "ביתר" לא בסוציאליסמוס בתור רעיון של שוויון ושל הטבת המצב הכלכלי, המדיני והתרבותי של הפועל, אלא בעד משפט-הבכורה של הציוניות כלפי הסוציאליסמוס. בכל מקום, שיתנגשו האינטרסים של הציוניות ושל הסוציאליסמוס – הציוניות קודמת. דבר זה מחייב מצבנו כיום בהחלט! – ומה שנוגע לאותו מארקסיסמוס, שהוא מסתמך על המאטיריאליסמוס ההיסטורי, הרי אינו אלא רעיון בלתי-נכון מצדו הפילוסופי ובלתי-פרוגרסיבי מצדו התברותי. מפני שהוא מפריד בין אחים ונותן יתרון לפועלים על שאר בני-אדם עוסקים בישובו של עולם באיזו צורה שהיא ממש כמו שהאצילים נותנים יתרון לבעלי-אחוזות ופקידים גבוהים על כל שאר בני-אדם. בשביל הגנראל האויסטרי ראָדֶצְקִי היה האדם מתחיל מן האופיציר, ובשביל המאָרקסיסטים מתחיל האדם מן הפועל. זהו רעיון אַנטי-פילוסופי, אַנטי-הומניסטי ואַנטי-יהודי, ובעבודת-הציוניות הקשה כל-כך, שיש לשאת בה את כל חלקי-האומה בלא יוצא מן הכלל, אין לך אסון גדול מרעיון מסולף זה.

ולעומת הסוציאליסמוס המאָרקסיסטי עומד הסוציאליסמוס הנבואי, שמתבסס לא על מאטיריאליסמוס ולא על מלחמת-מעמדות, אלא על אידיאליסמוס ועל השוויון של כל בני-האדם ואַחֲזַת-העמים. ובעדו ילחם "ביתר". הוא ישתדל לברר אותו מכל צד ולשימוס-שכנגד להסוציאליסמוס המאָטיריאליסטי, וביחוד להקומוניסמוס צורר היהדות והציוניות כאחת.

ו"ביתר" ילחם בהופעות שליליות שונות, שנתגלו בחיינו החדשים בארץ. אפשר לקרוא להן בשם כולל: "גְלוּתִיּוֹאֲצִיָה של ארץ-ישראל". הציוניות היתה בתחילתה שינוי-ערכים גמור גם לפינסקר, גם לאחד-העם וגם להרצל. בזה היו שלשתם שווים. הציוניות היתה להם לא רק שינוי המרכז הארצי, אלא גם שינוי המרכז בנשמה: התחדשות נפשית, הסרת הכבלים של העבודות הגלותית. כל זה הולך ופוסק כיום. באו ארץ-ישראל המון יהודים מכל המינים ומכל הארצות, שממשיכים כאן את חייהם הגלותיים בכל הנוגע להלשון, להמנהגים ולכל הלך-הרוח. יש סכנה בדבר, שבקרוב תהפך ארץ-ישראל לארץ גלותית נוספת עם "ארטורים" ו"בוריסים" ו"רוזות", עם "עולי-ז'וואניק" ו"עולי-פינסק" ו"עולי-הוקל" ועם "חובבי הספרות הצרפתית" ו"חובבי הספרות האיטלקית" (האנגלית, הגרמנית, הרוסית והאשכנזית-יהודית אינן זקוקות לחובבים...). – ומשינוי-הערכים הגדול, שהוא עצם-מהותה של הציוניות, לא ישאר כלום. הגלות

משתלטת עלינו באין מעצור. ועוד מעט ולא יהא הבדל גדול במובן השלמות הלאומית שלנו בין תל-אביב ובין עיר יהודית מקובצת מארצות שונות באמריקה או בדרום-אפריקה.

"ביתר" ילחם בהופעה מסוכנת זו בכל כחו. הוא יפיץ אור על כל ההופעות הגלותיות המכוערות, שעושות חיים חדשים באמת בארץ-ישראל בלתי-אפשריים. חבת-הגולה, כלומר, חבה לששה-עשר המיליונים של יהודים, הנשארים בגולה לעת-עתה, צריכה להיות בתוכנו, אך לא חבת-הגלות, כלומר, לא חבת-העבדות והמנהגים הזרים, שדבקו בנו מתוך עבדות זו. חבת-הגולה ושלילת-הגלות - זוהי הסיסמה של "ביתר".

* * * * *

ואולם אין ל"ביתר" תפקיד של לוחם בהשקפות מדיניות וחברותיות בלבד. קודם כל "ביתר" ישתדל להיות מורה ומדריך לנוער החדש.

הרי אין לשכוח, שאנו יושבים בפינה נידחת שבאסיה, בתוך עם חצי-תרבותי, ואנו נהוגים על-ידי ממשלה, שאין רוב פקידיה הסולת של העם האנגלי. וכך מגעת אלינו רק בת-קול רחוקה מן הזרמים החברתיים, המדעיים והספרותיים החדשים, שאירופה ואמריקה מתחבטות כיום בבירורם ובהפצתם. וכך אנו הולכים ומתפראים יותר ויותר. שהרי אף ברוסיה, פולניה, ליטה, רומניה, ועוד, שמשם בא רוב העולים לארץ-ישראל, אין המצב הכללי של התרבות גבוה ביותר; וכאן, בקרן-זוית שבאסיה, הוא יורד מטה-מטה, מן הסבות האמורות. ולפיכך חושב "ביתר" לחובתו העיקרית לתת מושג מן הזרמים החדשים ביוחר במדיניות, בכלכלה, במדע ובספרות. ולתכלית זו לא ימנע מלתת תרגומים ממבחר המאמרים הלועזיים, שבהם נשתקפו הזרמים החדשים הללו, אם לא ימצא די כחות מקוריים בעברית, שיתנו לקורא העברי את הסברת הענינים החדשים מנקודת-מבט עברית וארצישראלית.

ו"ביתר" יתן לקוראיו כפי האפשר לא רק מה שנתחדש במדעי-הרוח, אלא גם את החדשות החשובות לכל אדם הוגה-דעות (לא למומחים בלבד) שבמדעי-הטבע. סוף-סוף הגיעה השעה להבין, שהיסוד והמצע לתפיסת-עולם חדשה הם כיום לא רק הפילוסופיה, ההיסטוריה, הפסיכולוגיה, הסוציולוגיה, וכיוצא באלו, אלא גם - וביחוד - הביולוגיה במובנה הרחב, לכל הסתעפותה הגדולה. ולא עוד, אלא שחלק הגדול ממדעי-הרוח מתבסס כיום על מדעי-הטבע. בלא פוסיקה אין מיטאפזיקה.

ומה שנוגע למדעי-הרוח - ומדעי-היהדות בראשם - לא יתן "ביתר" עליהם מאמרי-מדע פופולאריים, שאינם מדע בעצם, אבל לא יתן עליהם גם מאמרי-מדע עוסקים בפרטים, שיש בהם ענין למומחים בלבד. מאמרי-המדע, שיפרסם "ביתר", יהיו מדעיים גמורים, כתובים על-ידי מומחים, עם כל

האפאראט המדעי, כמו שהוא נהוג במאמרי-מדע ממש, אלא שהנושאים של המאמרים הללו יהיו – לא פריטים מדעיים קטנים, שהם רק חומר לבנין מדעי, אלא פרובלימות מדעיות שלמות, בעלות הקף ומעוף, שיש בהן ענין לקהל-משכילים יותר רחב. וכך יתרגל הנוער שלנו למדע אמתי במקום "מדע" מימי זה, שקורין לו "מדע עממי", וביחד עם זה יקנה לו ידיעות יותר רחבות ויותר שלמות. ואף ספרותנו המדעית תתעשר על-ידי כך בעבודות מדעיות בעלות ערך עצמי.

ואף בנוגע לספרות היפה בעברית לא ילך "ביתר" בדרך הסלולה.

אם הדור החדש שלנו מעדיף ספר לועזי מתורגם על ספר עברי מקורי, הרי זה בא, ודאי, במידה מרובה מתוך עבודת שפלה, מורשת-הגלות. אבל לא מתוך עבודת בלבה. הדור הצעיר שלנו עומד וטוען, שהספר הלועזי "מעניין" יותר מן העברי, שהספר העברי הוא "משעמם". וטענה זו היא טענה. יש יסוד לחשוב, שבאמת לא הסתגל עוד המספר העברי להמושגים, ההרגשות והצרכים הנפשיים של הדור העברי החדש. במשך חמישים השנים, שעברו מיום צמיחתה של הציוניות ויסודו של הישוב החדש, באו שינויים כבירים בחייה של האומה גם בגולה וגם בארץ-ישראל, – והדור הצעיר עדיין מוכרח הוא להתפרנס מן הגעגועים על וולוז'ין ומידז'בוז', מציורי-חיהם של אבות-אבותינו שבספורי-מגדלי ומחידודיו של שלום-עליכם. גדולים ורמים היו חייה-הרוח של ישיבת-וולוז'ין ושל הבעש"ט'נות, מגדלי הוא אמן גדול של התיאור הפלאסטי ושלוש-עליכם ידע לצייר את אנשי-האוויר שלנו בכל קטנותם וגיחוכיותם בכשרון מפליא. בתור חומר היסטורי תשארנה יצירותיהם של מספרינו מלפני שלשים וארבעים שנה קיימות לדורי-דורות. ואולם שוב אין הן חומר של קריאה בשביל הדור הצעיר. ה"חריפות" הישנה שוב אינה מושכת את הלב והחידודים הספיציפיים שוב אינם מובנים. ספור לועזי טוב מדבר על בני-אדם מן הישוב ועל נשים בעלות הרגשות ערות ועל חיים חדשים, יותר מהירים בהתגלמותם ויותר מלאים פעולה ותנועה, – ודבר זה מושך את הדור הצעיר. "ביתר" ישתדל לתת ספורים עבריים חדשים ממין זה: אנושיים יותר, בעלי קצב יותר מהיר, שתהא בהם הבנת הדור הצעיר לכל השינויים, שנתהוו בו במשך חמישים שנה. ואם לא ימצא "ביתר" ספורים מקוריים כאלה – יתן תרגומים של ספורים לועזיים ממין זה בתקוה, שמעט-מעט ילמדו גם מספרינו אל דרכם של הטובים שבמספרי-הגויים ויכתבו ספורים חדשים באמת, כמתוקנים שבהם, בשביל הקורא הצעיר ואף בשביל הקוראת הצעירה, שהתחילה תופסת, לשמחתנו, מקום חשוב בתוכנו.

ו-"ביתר" ישתדל לתת גם בפורת אחרת מזו, שהיא נהוגה בתוכנו כיום.

כי זה שנים, שאין בספרותנו מאמרי-בקורת, אלא פסקי-דינים: מבקר פלוני חותך את גזר-דינו של סופר או ספר פלוני - ודי. אין תוכן-הספר, אין נתוח-הדברים, אין הערכת הקשר שבינו ובין הספרים, שהשפיעו על מחברו, אין ביסוס של המשפט הקשה או הנוח של המבקר. פסקדין מלפני האדון השופט-המבקר - ודי, ובכלל, אלו הן רצונות ולא מאמרי-בקורת, ואין מן הצורך עוד להזכיר את המנהג ה"נאה" של "שמור לי ואשמור לך", שנהוג בבקורת שלנו, ואת היחס המפלגתי אל סופרים וספרים: יהא הספר המעולה שבספרים - אם אין מחברו מ-אנשי-שלומנו, הרי הוא בטל ומבוטל כעפר-הארץ מלמפרע, וממיתים אותו בבקורת קטלנית, ואם יש קצת קושי בבקורת כזו - ממיתים את הספר בשתיקה. "ביתר" יתן מאמרי-בקורת ממש: מיוסדים על הוכחות ועל נתוח מפורט ומראי-מקומות, דוגמת הבקורת המדעית, ועל-ידי כך ישאר קשמו הטוב או הרע של הספר בזכרוננו של הקורא. כי "רצנויה" אין הקורא זוכר כלל, ו-הלכות פסוקות כשם שהוא בולע אותן כך הוא פולטן.

ולסוף, גם בנוגע להלשון יקפיד "ביתר", שלא תהא זו בלילה של לשון המקרא והמשנה והספרות המאוחרת כאחד, מין דייסה לשונית, שאין בה שום שיטתיות ושום התפתחות מן המוקדם אל המאוחר; לשון, שיש בה "כי אם" ו"טרם" ומקור עם בכל"ם ו"ויו" המהפכת ו-אשר" בנשימה אחת עם אַרְמִיָסִים משונים וביטויים מעין "כדלקמן" ו"קמחא דפסחא" ו-לא מיניה ולא מקצתיה". כל זה צריך לפסוק, יש התפתחות בלשון העברית כמו בכל לשונות-העמים, ומלה, שמתה בימי המשנה ועל מקומה באה מלה חדשה, יותר מאוחרת (למשל "אלא" במקום "כי אם", "ספינה" במקום "אניה"), יש להשתמש בפרוזה (לשירה יש הפרויליגיות שלה) רק במלה האחרונה. חלילה לנו לעשות את הלשון העברית החיה אנדרלמוסיה של תקופות לשוניות שונות ומשונות בהעלם אחד!

ויש דבר, שאינו ענין לתכניתו של "ביתר", אבל כדאי להזכירו כאן: "ביתר" יתנגד למנהג המגונה, שנשתרש בתוכנו - לשלם להמסדרים, להמדפיס ולבעל-הנייר, אבל לא לשלם להסופר, שוולתו לא היה מה לעשות לא להמסדרים ולא להמדפיס ולא לבעל-הנייר. ביתר" לא ידפיס שורה אחת בלא לשלם שכר-סופרים בעדה. אם שכר-הסופרים שישלם יהא מרובה או מועט - דבר זה יהא תלוי במספר-החותמים, אבל הוא לא יעשוק שכר-סופריו כמו שלא יעשוק שכר-הסועלים של בית-הדפוס. ולא תהא כהנת כפונדקית".

* * * * *

כל תכנית זו שלמעלה בנוגע למדיניות, למדע, לספרות יפה ולבקורת אי-אפשר לה שתתגשם בחוברות הראשונות של "ביתר", המערכת יודעת

את כל הקושי הגדול שבהגשמתה של תכנית כזו בתנאי חיינו וספרותנו כיום. וחץ מזה, בשעה שאין לסופר העברי אפשרויות מרובות לפרסם מאמרים ירחוניים במקום אחר, אסור לנעול דלת בפני החושבים אחרת. ואולם "ביתר" לא יעשה "קופת-הרוכלים", שכל מיני דעות ומגמות משמשים בה בערבוביה. והתקוה חזקה, שמעט-מעט תחגשם ב"ביתר" תכנית זו במילואה, והישן לא ידכא בו את החדש. כי אם יש רצון ל-"ביתר" להתקיים, הרי זה רק כדי לגשם תכנית חדשה כזו.

להכניס לספרותנו מספר נוסף של גליונות-נייר נדפסים אין רצון ואין צורך.

ירושלים-תלפיות, ד' טבת תרצ"ג.

ה מ ע ר כ ת